

Мила Матић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за славистику
mila.matic@ff.uns.ac.rs

УДК 373.5:811.161.1(497.11)
https://doi.org/10.18485/sd_ruski75.2023.ch10

ПОВОДОМ ТРИДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА РУСКОГ ОДЕЉЕЊА ФИЛОЛОШКЕ ГИМНАЗИЈЕ У БЕОГРАДУ*

У 2023. години одељење смера живи језици – руски језик Филолошке гимназије улази у тридесет пету годину од оснивања. Циљ нам је да укажемо на непрестано непредвидиво место руског језика у овој школи, предложимо начине за очување или успостављање сигурнијег положаја руског одељења. У томе ће нам помоћи ставови професора Филолошке и Карловачке гимназије добијени методом полуструктурисаног интервјуа за потребе опсежнијег дисертационог истраживања. Уводни део посветили смо историјату оснивања Филолошке гимназије. У централном делу представљамо статистичке податке уписаних ученика у руско одељење током три деценије. Учили смо тенденцију опадања интересовања за руски језик, која је нарочито изражена од 2018. године. Посебни део рада чине примедбе Актива професора руског језика поводом очувања овог језика у школи, које раније нису објављиване. Истовремено, пажњу посвећујемо и тродеценијским изазовима у настави. Указаћемо на важнија постигнућа ученика у промоцији школе са посебним освртом на број награда на републичким такмичењима. Закључујемо да наши испитаници решење за превазилажење рањивости положаја руског језика у Филолошкој гимназији виде у оснивању одељења у којима би се руски језик учио од почетка и интензивнијој популаризацији језика, која би подразумевала и учествовање руских представника у Србији ради достизања жељеног ефекта на потенцијалне заинтересоване кандидате – ученике.

Кључне речи: руски као први страни језик, Филолошка гимназија, полуструктурисани интервју, надарени ученици, такмичења, методика наставе руског језика, Друга београдска гимназија.

In 2023, the Living Language Section – Russian Language of the Philolog-

* Прилог је настао у оквиру рада на теми докторске дисертације „Настава руског језика и књижевности у филолошким гимназијама од 1990. до 2020. године: почеци, актуелно стање и перспектива“, која је пријављена и одобрена на Филолошком факултету у Београду.

ical High School will enter the thirty-fifth year since its foundation. Our goal is to point out the constantly unpredictable place of the Russian language in this school, to suggest ways to preserve or establish a more secure position of the Russian division. The opinions of the teachers of the Philological High School and Karlovci High School, obtained by the semi-structured interview method for the needs of more extensive dissertation research, will help us in this. We devoted the introductory part to the history of the founding of the Philological High School. In the central part, we present statistical data of students enrolled in the Russian class over three decades. We have noticed a tendency of decreasing interest in the Russian language, which has been especially pronounced since 2018. A special part of the work consists of the comments of the Russian Language Teachers' Division regarding the preservation of this language in school, which have not been published before. At the same time, we pay attention to three decades of teaching challenges. We will point out the more important achievements of students in the promotion of the school, with special reference to the number of awards at national competitions. We conclude that our respondents see the solution to overcoming the vulnerability of the Russian language in the Philological High School in the establishment of classes where the Russian language would be taught from the beginning and more intensive popularization of the language, which would include the participation of Russian representatives in Serbia in order to achieve the desired effect on potential interested candidates - students.

Keywords: Russian as the first foreign language, Philological High School, semi-structured interview, gifted students, competitions, Russian language teaching methodology, Second Belgrade High School.

Стазама преименовања и учестале селидбе до устаљене станице

Неки од сталних епитета Филолошке гимназије у Београду (у даљем тексту ФГ), која пружа образовање средњег специјализованог степена, јесу: „наследница Друге београдске гимназије”, „школа од посебног националног интереса”, „јединствена специјализована школа за надарене ученике”, „једна од најзначајнијих и најсавременијих установа у земљи”... Прошле године ФГ је обележила 152. годишњицу постојања у српском школству у којем је обављала своју функцију под другим називима, али са истом идејом: неговањем Речи на матерњем и страном језику међу младим нараштајем и посматрањем плодова који из засејаног ничу.

У три века ФГ је испуњавала образовну делатност под различитим именима, која су зависила од друштвених токова и(ли) исто-

ријскополитичких околности, те тако када сада кажемо ФГ некада се мислило на: Другу београдску полугимназију (1870–1875), Другу нижу гимназију београдску (1875–1887), Другу београдску гимназију (1887–1898), Гимназију „Вук Стефановић Караџић” (1898–1903), Другу београдску гимназију (1903–1918), Државну Другу мушку реалну гимназију (1930–1944), Другу београдску гимназију (1953–1959), Гимназију „Иво Лола Рибар” (1959–1960), Другу београдску гимназију „Иво Лола Рибар” (1961–1978), Школу за образовање кадрова преводилачке струке „Друга београдска гимназија Иво Лола Рибар” (1977–1980) и, најзад, на Школу за образовање кадрова преводилачке струке „Иво Лола Рибар” (1980–1988).¹ Од 12.12.1990. године у судском регистру Окружног привредног суда у Београду језичка школа „Друга београдска гимназија Иво Лола Рибар” регистрована је под називом „Филолошка гимназија”. Патрон и творац оснивања прве филолошке гимназије на српском, па и југословенском простору, био је и сам ђак Друге београдске гимназије, тадашњи декан Филолошког факултета, историчар књижевности, Никша Стипчевић (1929–2011). Са својом замишљу упознао је јавност текстом „За филолошку гимназију” у листу *Политика* 6.2.1988. године: „(...) Ако је више послератних генерација било прикрађено за оно што је садашња генерација педесетогодишњака имала као знање стечено у школи, управо та генерација не сме да ускрати садашњој и потоњој младости она знања која омогућавају да човек целог живота проширује просторе свога памћења и свога умења. [...] Само право знање даје могућност надарености да постоји памет која не посустаје. Неће из сваког жира храст израсти, али треба вазда стварати услове да свака права надареност узмогне да се оствари, јер само тако и друштво и појединац могу себе да превазилазе. Филолошка гимназија треба да буде томе усмерена. [...] Створити школу за живот, а не само за рад (...)” (Јелачић Србуљ 2015: 256–257). У избору за локацију прве филолошке гимназије стајале су Друга и Осма београдска гимназија. Зашто баш оне?, „(...) Друга београдска гимназија својом традицијом била је гарант темељитог и поузданог знања, културе и писмености, а нарочито је била позната по преводилачким способностима скоро свих својих професора и ђака. Осма, тј. Трећа београдска гимназија, имала је особену традицију најаутентичније класичне гимназије у

¹ Периодика и називи навођени су према поглављима из монографије Јелачић Србуљ 2015.

Београду, у којој су се најстручније предавала знања класичних језика и класичних наука. Међутим, избор је пао на Другу београдску гимназију, пре свега због њеног актуелног језичког усмерења у реформисаном школству. (...)” (Јелачић Србуљ 2015: 242). Наиме, са увођењем усмереног образовања на територију тадашње „уже Србије” (ван покрајина) ова гимназија била је **једина** која је школовала искључиво кадрове преводилачке струке (пун назив струке гласио је *преводилачка и архивско-музејска*). Школске 1979/80. године у овој школи постојала су четири одељења: по два за занимања *преводилац-сарадник* и *инокореспондент-сарадник*. У другим београдским средњошколским установама такође су постојала оваква одељења, али паралелно са осталим занимањима других струка. Јуна 1981. матурирала је прва генерација Школе за образовање кадрова преводилачке струке „Иво Лола Рибар”.²

Након усвајања пројекта о огледном раду ФГ у чијем састављању су учествовали Филолошки факултет, ЗУОВ Републике Србије, ЗУОВ Београда и језичка школа Друга београдска гимназија „Иво Лола Рибар” и Просветни савет Републике Србије (на његовом челу је тада био уважени слависта Миодраг Сибиновић (1937–2020), такође велики подстрекач за оснивање ФГ) током 1988–1990. године ФГ постоји као огледна школа у саставу Друге београдске гимназије „Иво Лола Рибар”. Преименована у ФГ, убрзо прераста у редовну школу. Иако спочетка није наилазила на подршку београдских власти, друштво позитивно реагује на њено оснивање чиме стиче препознатљив статус, који поносно носи: „ФГ својом посебном концепцијом изазвала [је – додала М.М.] велико интересовање ученика и родитеља, интересовање шире јавности и добила је у јавном и друштвеном животу веома високе оцене. Она је за кратко време стекла висок углед у друштву.” (*Izveštaj o ostvarivanju ogleđa u Filološkoj gimnaziji za period od četiri godine (1988–1992)*: 45). Управо од те 1988. године, када је у први разред огледне ФГ уписано руско одељење смера живи језици (поред енглеског, француског и немачког) и једно одељење смера класични језици (грчки и латински), почиње потпуно ново раздобље у одгоју будућих русиста.³ На том путу „израстања храста” руско

² Захваљујемо се рецензенту на овој допуни коју преносимо у целости.

³ Идентичну улогу исте године добија и Карловачка гимназија у Сремским Карловцима, те се Република Србија може похвалити да има две специјализоване филолошке гимназије. Није нам познато да у државама бивше Југославије постоје школе оваквог типа у којима се страни језик учи у малим групама, а које одликује специфичан начин рада.

одељење је некада било напола упражњено, често услед политичких интересних сфера великих сила, које су на државном нивоу индиректно диктирале заступљеност страних језика у нашим школама. Какав је био почетак рада, колика је била заинтересованост ученика за учење руског језика у ФГ кроз деценије и шта можемо очекивати сутра?

Прва деценија: неизвесне деведесете vs стабилност

Као део наставног програма ФГ, тј. тадашње Гимназије „Вука Стефановића Караџића”, руски се нашао 1902. године, када је и уведен у гимназијску наставу. Током два столећа заступљеност руског (и других страних) језика директно је повезана „(...) са језичком политиком државе у одређеном времену, са интензитетом, традицијом и културно-политичким везама земље чији се језик изучава као циљни језик, а то је опет у директној вези са дугорочном спољнополитичком оријентацијом земље.” (Шуваковић 2018: 105). Због наведених разлога место руског језика у ФГ из године у годину праћено је стрепњом (но, није „светлија” слика ни у осталим школама).

Прве асоцијације српског живља на ову декаду су мрачно обојене: распад државе, рат, немаштина, опште незадовољство, учестали штрајкови, санкције, изолација. Негативне конотације везују се и за међународни ниво на коме је уследило: „(...) Рушење берлинског зида, уједињење Немачке, распуштање Варшавског пакта, као и распад СССР-а крајем осамдесетих и почетком деведесетих година XX века означили су нестанак биполарног света и почетак глобалне надмоћи западних земаља предвођених САД (...).” (Обрадовић и Базић 2021: 22). Геополитичка превласт запада одразила се и на наш простор, а то ће на микро плану последично утицати на руско одељење.

Садржај и реализација наставе у једној новој установи регули-сани су правилником, који настаје тек крајем ове декаде, иако је од почетка препозната потреба за њим: „(...) Њен (*мисли се на ФГ – додала М.М.*) наставни план и програм усмерен је ка дубљем понирању у нашу културу као делу европске и светске цивилизације. Оствариван на савремени начин, тај план и програм би требало да задовољава потребе и омогући бржи развој мотивисаних за рад најдаровитијих ученика. (...)“ (Сибиновић 1988: 81). Дана 25.12.1997. године објављивањем *Правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији* престаје да важи *Правилник о огледном плану*

и програму образовања у културолошкојезичкој струци за образовни профил инкореспондент – сарадник четвртог степена стручне спреме.⁴ Према Правилнику, настава из првог страног језика одвија се пет пута недељно, а три пута из другог страног језика. На часовима страног и матерњег језика ученици су подељени на групе од 8 до 12 ученика. Ова предност у нашем случају касније ће прерасти у бојазан и(ли) привремено решење, јер ће услед недовољног броја уписаних ученика у цело одељење долазити до спајања две групе ученика који уче различите језике као прве стране у исто одељење. Ако имамо у виду друштвено-политичке трзаје, можемо рећи да је број уписаних ученика током деведесетих био задовољавајућ (Графикон 1). Изузетно, током 1997. и 1998. године ученици нису чинили засебно руско, већ руско-немачко и руско-шпанско одељење. Видимо да је број уписаних ученика износио 220, међутим то не значи да је толико ученика завршило школу.⁵

Графикон 1. Број уписаних ученика у руско одељење у периоду 1990–1999.

⁴ Видимо да је на почетку наставни план и програм био усклађен са оним за гимназије друштвено-језичког смера. Теми Правилника филолошких гимназија потребно је посветити више места које за потребе овог рада нисмо предвидели. Укратко, истакли бисмо да се у првом Правилнику у оквиру Језика за сваки разред наводи шта је потребно усвојити из морфологије, ортографије и ортоепије (за I и II разред), тј. лексикологије и лексикографије (за III и IV разред). Изврсну новину представљају садржаји из књижевности на којима ученици обрађују дела из народне књижевности закључно са XX веком. Истовремено, ученици ФГ, једини у средњим школама Србије, на посебним часовима руског језика могу да се баве превођењем у оквиру предмета „Основи превођења“ у III разреду.

⁵ Према нашим прорачунима 205 ученика је завршило руско одељење у редовном школовању (нисмо узели у обзир број ванредних ученика због потешкоћа са прибављањем документације о њима).

Шта је било изазовно током овог периода? Одговор смо потражили од професора ФГ (и Карловачке гимназије), најрелевантнијих сведока живота ових гимназија.⁶ Поштујући њихове жеље, одговоре наводимо анонимно: (I) *Можда нам је кабинет био сиромашнији, били смо стешњени у једној учионици;* (II) *Тада су се неки жалили на уџбенике, застареле текстове. Двехиљадитих су се нарочито жалили на старе уџбенике;* (III) *Уџбеници исти као и за све остале гимназије; недостатак простора (кабинета); недостатак литературе за предавање књижевности;* (IV) *Све помало. Прво, однос према руском језику. Нисмо никог интересовали. Не знам зашто је то било тако. Уџбеници су преписивани, лоши уџбеници. Били су досадни.*

Према мишљењу колегиница које су радиле у овом периоду почетни изазови се могу груписати у материјалне и практичне: недостатак финансијске помоћи за решавање опремања кабинета, застарели уџбеници, незаинтересованост друштва у погледу односа према руском језику. Са друге стране, успешност ђака ФГ огледала се у њиховим постигнућима и ваннаставним активностима. Наиме, у годинама када су се такмичења одржавала школа је освојила шест републичких награда (*Табела 1*).⁷ У оквиру ваннаставних активности ученици ФГ су постигли посебан домет креирајући први сачуван школски часопис на руском језику – *Луч*.⁸

⁶ За потребе истраживачког дела наше дисертације користили смо квалитативни метод истраживања – полуструктурирани интервју, који смо сами саставили. Један од задатака био је представити проблеме у настави. Велику помоћ и сугестије у овом кораку пружили су нам ментори наше дисертације, проф. др Јелена Гинић и доц. др Наташа Ајџановић, на чему смо им захвални. Разговори су вођени током 2021. године у просторијама школа. Разна питања, усмерена на тридесет пет година постојања руског одељења, разматрали смо са седморо саговорница-професорки које су предавале или предају у поменутиим гимназијама. Из објективних разлога разговори још увек нису вођени са две колегинице, те се њихова мишљења нису нашла у овом раду.

⁷ Истичемо да републичке награде свакако нису једине који су ученици освајали на такмичењима, али у раду издвајамо само њих, јер представљају највећи успех на нивоу државе. Међу награђенима налазе се и ученици који су учили руски као други страни језик. Наводили смо податке ученика од 1990. године, премда је и током огледног рада било изузетно успешних ученика.

⁸ О концепцији часописа в. Матић 2021: 189–200.

Школска година	Презиме и име	Успех
1. Шк. 1994/95.	1. Андрић Милица 2. Ђорђевић Љиљана	прво место друго место
2. Шк. 1995/96.	3. Наранчић Андреа	треће место
3. Шк. 1996/97.	4. Наранчић Андреа	прво место
4. Шк. 1999/2000.	5. Живковић Милица 6. Палибрк Владимир	прво место друго место

Табела 1. Републичке награде.

Друга деценија – ослабљен положај руског језика

Успостављање западне политике на почетку века одразило се на руски језик: „(...) Нагло и темељно, и по много чему нерационално, прекинуто је свако спољнополитичко ослањање на Русију. Али, испоставило се да чак ни то није донело тренутно побољшање. А процес лутања и тражења правца у спољној политици се наставио. Овога пута између САД и Европске уније.” (Đimić et al. 2009: 191). За наше школе кобна одлука Министарства просвете, науке и технолошког развоја био је један од нових закона – „криваца“ слабијег положаја руског у ФГ: «(...) в прошлом году (*т.е. 2006 – добавила М.М.*) Министерство образования Србии издало закон, на основании которого в средней школе и гимназиях ученики не могут выбрать иностранный язык, если до этого они его не изучали в школе, то есть можно продолжить изучение только ранее изучаемого иностранного языка. (...)» (Маркович 2014: 153). Међутим, и пре овог закона усмеравање ка западу имало је генерално негативне последице по нас: „(...) У периоду од 2004/2005. до школске 2010/2011. године број ученика који уче руски језик у Републици Србији значајно је „опао“: са 131 на 63 хиљаде, а број школа у којима се изучава је у истом периоду смањен за 2,5 пута. (...)” (Арефьев 2012: 238)⁹. Логично, на Графикону 2 у другој декади уочавамо слабије интересовање за руски језик. Током три године (2001, 2002. и 2007.) ученици који уче руски језик као први страни припадали су руско-шпанском, руско-јапанском и руско-италијанском одељењу. У овом периоду у руско одељење уписано је

⁹ Превод наш.

195 ученика, односно одељење мање у односу на претходну деценију. Број ученика који су завршили школовање износи 184.

Графикон 2. Број уписаних ученика у руско одељење у периоду 2000–2009.

Кључни проблеми ове декаде груписани су, пре свега, око неповољне уписне политике: (I) У другој декади смо имали осеку, тада је било преполовљено руско одељење, јер је то била политика Министарства. Тад је била експанзија немачког. То је била државна политика; (II) Недовољно учионица – то је можда један проблем са којим смо се сналазили како смо знали и умели; (III) Руски језик је све мање популаран и почиње да се укида у основним школама. У Филолошку гимназију уписује се све мањи број ученика са лошим предзнањем; (IV) Имали смо друштвене проблеме, лош однос према руском. То је било на нивоу државе. Не знам зашто је то било тако.

Реакције професора руског нису изостале. У Архиви ФГ сачувана је свеска записника са седница Актива професора руског језика (у даљем навођењу *Актив*) у којој смо нашли информације да професори неколико пута дижу глас против оваквог стања. У даљем раду наводимо њихове реакције. Прва је била 18.10.2001. године: „На састанку (делегације са Руском школом у Београду 18.10.2001.) разговарали смо о незавидном положају наставе руског језика у нашим школама уопште, избацивању руског језика из многих основних школа, те због тога и о лошим перспективама руског језика у нашој школи. Констатовали смо да су разлози за то бројни. У великој мери не зависе од школа самих, а поготово од наставника и професора руског језика. Постоји велики притисак за изучавање других језика, чак и од држава носилаца језика, које много више него у нашем случају преко

својих дипломатских представништава раде на популаризацији свога језика, пропаганди и инсистирању да се дати језик што више учи. *Констатовали смо потпуну пасивност руске стране у овом погледу.*¹⁰ Као могућност опстанка руског језика у Школи (с обзиром на све мањи број кандидата на пријемном испиту) предлажемо да се следеће године, поред групе са продуженим учењем, упише и група са програмом за почетнике. Одлучили смо да то предложимо управи Школе.” (*Актив, 18.10.2001*). Дана 12.12.2002. године имамо податке да „управа школе планира упис целог одељења. Једини начин да се то постигне је овај појачани рад на обавештавању професора основних школа и мотивацији потенцијалних кандидата.” Састанак са делегацијом Руске школе није донео задовољавајуће резултате, јер се већ следеће године професори обраћају већем аудиторијуму: „Због опасности да се не упише довољан број ученика у следећу школску годину одлучили смо да напишемо писмо наставницима руског језика у основним школама да обавесте своје ученике о постојању наше школе, условима и критеријумима уписа.” (*Актив, 13.3.2003.*). Писмо је идућег месеца упућено свим наставницима основних школа и Катедри за славистику Филолошког факултета Универзитета у Београду. Истим поводом Актив се оглашава идуће године: „Разматрано је питање положаја руског језика с обзиром на то да се учи све мање. Отуда тешкоће са уписом у нашу школу.” (*Актив, 23.3.2004.*). Затим, наше колеге се изјашњавају 24.9.2009, када заузимају став да се школској управи опет предложи уписивање почетног руског и тзв. продуженог руског. Коначно, на тренутак спасоносно ново решење покреће се тек у трећој деценији: „Крајем школске године 2014/15. стигла је лепа вест да је одобрен предлог да се уведе почетна настава руског језика. Урађен је програм за почетну групу за прве две године.” (*Актив, 2014/15.*). Међутим, две године касније одустаје се од ове политике: „У току ове школске године смо, нажалост, обавештени да у Филолошкој гимназији неће бити одобрен почетни курс руског језика, тако да ученици који нису у основној школи учили руски језик неће моћи да се упишу у Филолошку гимназију, што је било планирано и припремано претходне две године.” (*Актив, 2016/17*).¹¹

¹⁰ Подвукла М.М. Према нашем мишљењу, ово је (био) један од главних узрока проблема.

¹¹ Увођењу почетног руског језика у филолошке гимназије потребно је посветити посебан рад. Додали бисмо да до наших дана ово још увек није остварено из непознатих разлога, како наводе наше саговорнице. Апсурдност ситуације огледа

У овом периоду у оквиру ваннаставних активности *Актив* предлаже низ манифестација с циљем популаризације руског језика, које су реализоване кроз секције или приредбе наступањем у Руској школи и Руском дому. Број освојених републичких награда из руског језика наводи нас на закључак да ФГ апсолутно има примат у односу на остале школе: у овој декади ученици су освојили чак седамнаест награда (Табела 2)!

Школска година	Презиме и име	Успех
1. Шк. 2000/01.	1. Нонковић Маја	друго место
2. Шк. 2002/03.	2. Булатовић Тијана	прво место
3. Шк. 2003/04.	3. Трајковић Тијана	прво место
4. Шк. 2004/05.	4. Панић Катарина 5. Стратијев Јелена	прво место треће место
5. Шк. 2005/06.	6. Ђукић Александра 7. Коматовић Ђорђе	треће место треће место
6. Шк. 2006/07.	8. Фоменко Валерија 9. Луковић Љубица	прво место друго место
7. Шк. 2007/08.	10. Ацић Ана 11. Петровић Срђан 12. Василијевић Драгана 13. Максимовић Катарина	прво место прво место прво место треће место
8. Шк. 2008/09.	14. Божовић Александра 15. Кукић Биљана	друго место треће место
9. Шк. 2009/10.	16. Милојевић Полина 17. Лукић Катарина	прво место треће место

Табела 2. Републичке награде.

се у томе што је једна професорка ФГ учествовала у састављању *Правилника* за почетно учење руског језика, који је објављен 2017. године.

Трећа деценија: нови ризици и најнестабилнији период

Наставља се политика декларисана на почетку века, па се тако и почетком деценије бележи изузетно низак број ученика који уче руски језик: „(...) према подацима Славистичког друштва Србије 2011/12. године руски је учило свега 45000 деце.” (Арефьев 2012: 238). Новије податке о статусу руског језика у 2017/18. години износи Друштво за стране језике и књижевности Србије: број ученика у редовним основним школама који уче руски као други страни језик од V до VIII разреда у 2017/18. износи 49.398.¹² За наш предмет ово је најнестабилнији период: 2011. и 2014. године ученици су спајани у руско-италијанско одељење. У периоду од 2010. до 2022. године у руско одељење је уписано 198 ученика (*Графикон 3*).¹² За тринаест година шест пута се десило да није оформљено руско одељење. Нарочиту забринутост изазивају последњих пет година, када број уписаних ученика није прешао 15.

Графикон 3. Број уписаних ученика у руско одељење у периоду 2010–2022.

Тешкоће су биле разне. Занимљиво је да су у овом периоду оне потпуно различите за наше саговорнице: (I) *Ово сад што нам се дешава (ковид)*¹⁴; (II) *Већи број ђака који као да нису имали руски. Најбоље*

¹² Друштво за стране језике и књижевности Србије, 2020: *Стратегија развоја језичког образовања – страни, регионални, класични, наследни и знаковни језик у систему образовања Србије: 3.*

¹³ До 2018. године 147 ученика је завршило руско одељење.

¹⁴ Током пандемије корона вируса 2020. године школе су прешле на онлајн наставу за коју наша држава у великој мери није била спремна. Поред онлајн и комбиноване

би било када бисмо за тај проблем знали од почетка и када бисмо могли да их поделимо у две групе према нивоу знања; (III) Програм је осмишљен лепо, али амбициозно. Ја сам за то да се тај програм сачува, то је важно, да Филолошка остане школа специјалног типа; (IV) У почетку је било да немамо одговарајући уџбеник. Други је био кад смо почели да припремамо ученике за полагање међународно признатих испита. Ученици имају пуно обавеза, не могу апсолутно да се посвете томе; (V) Велики проблем су нам уџбеници, јер они који постоје су акредитовани „Заводови” уџбеници, а они нису довољно прилагођени настави у филолошкој гимназији. Принуђени смо да све ученике који се пријаве примимо, иако ђаци немају капацитет за филолошку гимназију, а то води порекло отуда што се руски укида у основним школама.

Ни додатне промоције руског језика, које су у овом времену биле најинтензивније¹⁵, нису допринеле бољем положају руског. Ипак, присутност руске стране је већа у односу на претходне године, а манифестује се кроз заједничке посете и сарадње. На Републичким такмичењима ученици су освојили чак 24 награде (Табела 3)!

Школска година	Име и презиме	Успех
1. Шк. 2010/11.	1. Мугоша Христина 2. Радовић Слајана	друго место треће место

наставе проблем је био и скраћивање градива, што је сигурно утицало на то да 2023. године, први пут у годинама када се одржавају републичка такмичења, ученици руског одељења нису освојили награде.

¹⁵ Поменућемо пројекат матураната 2011/12. године „Промоција руског језика и културе међу младима у Србији”, промоцију ФГ по основним школама, рад на новом часопису за стране језике „Логос”, приредбу „Руски дан” 2012. године, посете изложбама у Историјском музеју Србије 2014/15. године на тему руско-српских веза, путовање у Русију у 2015. години на међународни фестивал у Москви „Познаваоци Русије и руског језика”, приредбу „Светла душа Русије” одржану у школи 2016. године, путовање у Русију 2018. године итд.

2. Шк. 2011/12.	3. Пауновић Ненад 4. Обреновић Викторија 5. Филиповић Александра 6. Ђуричић Мила	друго место треће место треће место треће место
3. Шк. 2012/13	7. Југовић Стефан	прво место
4. Шк. 2013/14.	8. Ристић Данијел	прво место
5. Шк. 2014/15.	9. Милићевић Нада 10. Митић Александра 11. Перић Милица	прво место прво место друго место
6. Шк. 2015/16.	12. Нешовић Матија	друго место
7. Шк. 2016/17.	13. Токовић Исидора	друго место
8. Шк. 2017/18.	14. Станковић Ивана	прво место
9. Шк. 2018/19.	15. Стојановић Софија 16. Цветановић Ана 17. Сологуб Анастасија 18. Стојановић Павлина 19. Шимшић Анђела 20. Тадић Ангелина 21. Јовановић Вања	прво место прво место друго место друго место друго место треће место треће место
10. Шк. 2019/20.	није одржано	/
11. Шк. 2020/21.	22. Томашевић Анастасија	прво место
12. Шк. 2021/22.	23. Марковић Доротеја 24. Станковић Јелена	треће место треће место
12. Шк. 2021/22.	23. Марковић Доротеја 24. Станковић Јелена	треће место треће место
13. Шк. 2022/23.	нема награда	/

Табела 3. Републичке награде.

Ка светлијој будућности или... ?

Руско одељење ФГ постоји од 1988. године, а од 1990. до 2018. године из њега је стасало 536 русиста.¹⁶ Први наставни план и програм за филолошке гимназије објављен је тек девет година након оснивања и у погледу језичких садржаја данас представља основу на коју су надограђивани каснији из 2017, 2019. и 2020. године. Поред универзалног начина реализације наставе, подела на групе од дванаест ученика је оно што најпре издваја Филолошку и Карловачку гимназију од других школа.¹⁷ Та специфичност учења језика у једној групи, тј. непотпуном одељењу, представља предност ових гимназија (нарочито у светлу савремених препорука за спровођење наставе страних језика), а у последњој деценији фактор опстанка руског језика у њима.

У другој и трећој деценији, услед појачане усмерености државног руководства према Западу¹⁸, примећује се слабо интересовање ученика за учење руског језика. Према мишљењу саговорница, одговорност за такво стање носе они који до сада нису омогућили учење руског језика као почетног, иако је упутство за његову реализацију доступно. Такође, свест о потреби за променама и дужности да се оне и спроводе, треба да имају и руски утицајни кругови у нашој држави.¹⁹

Статистика показује да је у првој деценији уписано 220, у другој 195, а у трећој 198 ученика. Имајући у виду те бројке, изгледало би као да све тече у добром правцу, али од 2017. године учење руског језика

¹⁶ Мисли се на редовне ученике.

¹⁷ Детаљније о особеностима учења руског језика у ФГ в. Матич 2021: 183–191.

¹⁸ Већ смо поменули да је након деведесетих година завладао геополитички утицај западних држава, а то је за последицу имало доминантност језика тих држава, пре свега енглеског. Потискивање руског у деценијама које следе можемо назрети и из тврдње Аврамовића (Аврамовић 2003: 49) да је у нашој држави после 1945. уведен систем образовања СССР-а, а после 1989. САД-а. О томе да је неминовно прихватање језика оне економске силе коју држава одабере, поред осталих, пише и Вучо (Вучо 2009: 20).

¹⁹ Најпре мислимо на још активнију делатност компаније НИС, Руске хуманитарне мисије, омладинске организације, представника Руске амбасаде и Руског дома, али и утицајних појединаца из сфере уметности које омладина асоцира са Русијом. Премда су поменуте организације и представници укључени у промоције руског језика, сматрамо да одједи њиховог рада морају бити већи када је у питању очување руског језика у филолошким гимназијама.

је неизвесно. Почетни изазови у настави тицали су се финансија, недовољне опремљености кабинета и снабдевености одговарајућим уџбеницима. Касније су употпуњени лошим односом према руском језику, преобимним програмом и компликацијама проузрокованим наставом на даљину.

Шта можемо очекивати у будућности? Да ли ће одељење са преко 40 освојених Републичких награда и на десетине међународних издржати притиске других „популарнијих“ језика? Наше саговорнице су понудиле нека решења, која би могла помоћи да се избегне страх од гашења одељења: (I) *Судећи по нашим ђацима и деци уопште, деци много значи да се путује у земљу чији се језик учи. [...] Требало би држава да се умеша, да направи неки фонд за то;* (II) *Држава би могла да учини много када не би дозволила да се укида руски у основним школама и да се уводе други језици. Путовања, сарадње које већ имамо су јако значајне;* (III) *Таква демократија у образовном систему у којој директор и родитељи одлучују који ће се језик учити у школама не може да буде увек поздрављена и дозвољена;* (IV) *Држава би могла да утиче пре свега увођењем лектора. Затим су ту уџбеници и омогућити руски као почетни;* (V) *Знате да на популарност језика утичу разни фактори. Децу привлаче разне креативне манифестације;* (VI) *Разне креативне радионице (секција за руски језик, хор, кулинарски дан).* Према томе, закључујемо да у првом плану треба оформити одељење за почетнике, а надаље додатно спроводити активно промовисање руског језика уз помоћ руске стране.

Надамо се да неке нове структуре моћи неће ускратити садашњој и потоњој младости уплив у руски свет. Било би узнемиравајуће одсећи тој младости једини словенски језик који има могућност да учи у ФГ зарад „нове нормалности“ огледане у „тренду“ приликом избора учења страног језика и актуелним западним тенденцијама. Желели бисмо да у обележавању новог јубилеја школе прочитамо да су неке од препорука саговорница уродиле плодом. На крају, верујемо да, према речима једне професорке, „код нас не може замрети језик Достојевског, Чехова, Јесењина... Сувише је то истинско, право да би могло да нестане.“ Да бисмо у томе успели неопходно је да се чујемо и покажемо одговорност. То је наш дуг према будућим генерацијама.

Цитирана литература

- Аврамовић, Зоран. „Сличности марксистичког и грађанског васпитања и образовања”. [У:] В. Димитријевић (ур.) Зборник „Од Светог Саве до Ђерђа Сороша (школство у Србији на прекретници)”. Београд: Хришћанска мисао, 2007, 241–253.
- Арефьев, Александр. Л. Русский язык на рубеже XX–XXI веков. Москва: Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2012.
- Јелачић Србуљ, Виолета. Филолошка гимназија – запис Друге београдске у Филолошкој гимназији 1870–2015. Београд: Филолошка гимназија, 2015.
- Маркович, Дејан. «Преподавање руског језика в Србији, актуалне проблемы в сокращении часов и возможные пути их решения» [В:] Б. Димитриевич (ред.) Тематический сборник докладов «Язык, литература и культура» третьего международного научного собрания «Наука и современный университет». Ниш: Филозофски факултет, 2014, 148–153.
- Матић, Мила. „Концепција и значај средњошколских часописа у настави руског језика – пример Филолошке гимназије”. Живи језици: часопис за стране језике и књижевности 41(1), 2021: 189–200.
- Матич, Мила. «Русский язык и литература в филологических гимназиях – обзор тридцатилетнего состояния» [В:] Н. Јанкуловски (ред.) Зборник на трудови од III меѓународна конференција «Руски јазик, литература и култура: минато, сегашност, иднина» Скопје: „Универзитет Св. Кирил и Методиј“, 2021, 183–191.
- Обрадовић, Жарко, Јован Базић. „Друштвено-политички узроци и последице ангажовања великих сила на Балкану”. Национални интерес: часопис за национална и државна питања 3, 2021: 9–32.
- Сибиновић, Миодраг. „Наука и развој нашег система образовања. Почетак огледног рада Филолошке гимназије у Београду”. Живи језици 1–4, 1988: 79–86.
- Шуваковић, Александра. „Резултати европске политике вишејезичности у првој деценији XXI у земљама чланицама Европске Уније и Србији”. Српска политичка мисао 2, 2018: 99–113.
- Vučo, Julijana. Kako se učio jezik: pogled u istoriju glotodidaktike od prapočetaka do Drugog svetskog rata. Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine, Filološki fakultet, 2009.
- Dimić, Ljubodrag, Dubravka Stojanović, Miroslav Jovanović. Srbija 1804–2004: tri viđenja ili poziv na dijalog. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju, 2009.

Извори

- Друштво за стране језике и књижевности Србије. Стратегија развоја језичког образовања – страни, регионални, класични, наследни и знаковни језик у систему образовања Србије. <https://www.dsjsrbija.rs/Strategija/> 01.05.2023.
- Записници са седница Актива професора руског језика (1990–2020): Архива Филолошке гимназије, Београд.
- Матичне књиге ученика Филолошке гимназије (1990–2023): Архива Филолошке гимназије, Београд.
- Службени гласник, Просветни гласник: Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији 24/1997.
- Службени гласник, Просветни гласник: Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у Филолошкој гимназији 1/2017–11.
- Службени гласник, Просветни гласник: Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији 15/2019–50.
- Службени гласник, Просветни гласник: Правилник о плану и програму наставе и учења гимназије са посебним способностима за филолошке науке 7/2020.
- Izveštaj o ostvarivanju ogleđa u Filološkoj gimnaziji za period od četiri godine (1988–1992): Arhiva Filološke gimnazije, Beograd.

Мила Матич

К ТРИДЦАТИПЯТИЛЕТИЮ РУССКОГО КЛАССА В ФИЛОЛОГИЧЕСКОЙ ГИМНАЗИИ В БЕЛГРАДЕ

Резюме

В 2023 году русскому классу Филологической гимназии исполнится тридцать пять лет со дня основания. Цель нашей статьи – указать на постоянно меняющееся место русского языка в этом учреждении, предложить пути сохранения или установления более прочного положения русского класса. В этом нам помогут мнения учителей Филологической и Карловацкой гимназии, полученные мето-дом полуструктурированного интервью для диссертационного исследования. Вступительная часть посвящена истории основания Филологической гимназии. В центральной части представлены статистические данные учеников, обучающихся в русском классе в течение трёх десятилетий. Мы заметили тенденцию снижения интереса к русскому языку, которая главным образом выражена с 2018 года. Особую часть работы представляют ранее не публиковавшиеся замечания экспертной группы учителей русского языка по поводу сохранения этого языка в школе. В то же время, мы обращаем внимание на трудности, которые обнаруживаются в обучении русскому языку в данный период, указываем на важнейшие достижения учеников в популяризации школы, отдельно отмечаем количество наград на республиканских конкурсах. Мы пришли к выводу, что преодоление неустойчивости положения русского языка в Филологической гимназии респонденты видят в создании классов для желающих изучать русский язык с нуля, а также более интенсивной популяризации языка. Последнее подразумевает в том числе участие российских представителей в Сербии с целью достижения желаемого эффекта на предполагаемых заинтересованных кандидатах – учеников.

Ключевые слова: русский язык как первый иностранный, Филологическая гимназия, полуструктурированное интервью, одарённые ученики, конкурсы, методика преподавания русского языка, Вторая белградская гимназия.